

GOUWTIJDINGEN

JANUARI 2014/1

Verantwoordelijke uitgever : Karel Van den Bossche • Larendries 51 • 2890 Sint-Amands • info@molenmuseum.be

INHOUD

PROGRAMMA HKGA EERSTE HALFJAAR 2014

1. Algemene Vergadering en Gouwdag
2. Heemkandezondagen 1 - 8 - 15 juni

AANGESLOTEN BIJ

1. Algemene Statutaire Vergadering en Gouwdag van Heemkunde Gouw Antwerpen 1 maart - Aartselaar

Heemdag, Gouwdag en A.S.V.: hoe rijmen we dat tesaam in 2014?

Het is al een paar jaar de gewoonte dat het Gouwbestuur – op verzoek van onze aangesloten kringen – de Algemene Statutaire Jaarvergadering en de jaarlijkse Gouwdag van Heemkunde Gouw Antwerpen samen tot een activiteit bundelt. Maar om de vijf jaar is het de beurt aan Heemkunde Gouw Antwerpen om in onze provincie samen met Heemkunde Vlaanderen een Heemdag te organiseren. En in 2014 is het zover en zal Heemkunde Gouw Antwerpen de Heemdag voor Heemkunde Vlaanderen organiseren in september. U hoort daar nog van. Om die reden organiseert Heemkunde Gouw Antwerpen geen Gouwdag in 2014.

Het Gouwbestuur moet daarnaast wel ergens een jaarlijkse algemene statutaire vergadering voorzien. De Heemkundige Kring van Aartselaar stelde zich hiervoor kandidaat, want die heeft iets speciaals te vieren dit jaar. Daarom maakte die kring er meteen een aantrekkelijk en bijzonder dagprogramma van met een A.S.V., een academische zitting, een lunch en een namiddaguitstap.

Noteer alvast zaterdag 1 maart in uw agenda en schrijf beter nog meteen in.

Deze dag gaat van start met een ontvangst vanaf 09.30 uur in het Cultureel Centrum 't Aambeeld in de della Faillelaan 34 te Aartselaar om vervolgens de Algemene Statutaire Vergadering te starten om 10.00 uur stipt. Het ganse dagprogramma ziet er als volgt uit.

voormiddag

09.30 u. (foyer) - ontvangst met koffie of thee in het foyer van het CC.

10.00 u. (zaal) - aanvang Alg. Stat. Jaarverg. van Heemkunde Gouw Antwerpen

10.50 u. (zaal) – uiteenzetting door Joke Bungeneers, diensthoofd erfgoed bij Prov. Antwerpen, over de nieuwe projectsubsidiereglementering inzake erfgoedzorg

11.05 u. (zaal) - optreden trio “De RuPel” met een paar oude Vlaamse liedjes

11.15 u. (zaal) - academische feestrede door dr. Herman Coppens, ere-rijksarchivaris, die een bijzondere akte uit 1514 in het licht plaatst en toelicht

11.45 u. (zaal) – uitreiking eremerken door Heemkunde Gouw Antwerpen

12.15 u (zaal) – tweede optreden trio “De RuPeL” met enkele volkse liedjes

namiddag

12.30 u. (foyer) - verzorgde, uitgebreide broodjeslunch (inschrijven verplicht aan 15 euro voor de ganse dagactiviteit tot maximum 180 personen).

13.30 u (verplaatsing) - Bezoek aan kasteel Cleydael te Aartselaar

14.30 u (verplaatsing) - Bezoek aan de kerk van Hemikem (graf Antoon v. Brabant)

16.30 u. (foyer CC) – Slotmoment van de dag, gevolgd door een gratis aangeboden receptie in CC te Aartselaar als afsluiter tot 18.00 uur

Deelname aan de verzorgde broodjeslunch (en aan de namiddagactiviteit) is enkel mogelijk tot maximum 180 personen tegen voorafgaandelijke storting van 15 euro per persoon op rekening nr.: **BE16 7343 4120 4074** van Heemkunde Gouw Antwerpen.

Vermeld daarbij uw naam en uw heemkring.

U kan desgewenst gratis enkel aan de voormiddagactiviteit deelnemen, waarvoor tot 400 zitplaatsen kunnen voorzien worden. Graag ook inschrijven (zonder kosten) met naam en heemkring indien u enkel in de voormiddag deelneemt aan de A.S.V. en de academische zitting.

Wat brengt deze dag ons meer expliciet bij?

Na de ontvangst met een kop koffie of thee starten we kort en bondig de Algemene Statutaire Vergadering. Een jaarlijkse vlotte geplogenheid die een klein uurtje in beslag neemt. Dan komt Joke Bungeneers, hoofd van de dienst Erfgoed in de provincie Antwerpen, ons uiteenzetten welke wijzigingen er zijn in de aanvragen voor het bekomen van projectsubsidies voor bovenlokale erfgoedzorg en in de afwikkeling van de goedgekeurde dossiers. Nadien volgt even een breekpunt met een kort optreden van “DeRuPeL” die regionale volkse muziek uit de Rupelstreek laat weerklinken.

Omstreeks 11.15 uur krijgt dr. Herman Coppens, gewezen hoofdarchivaris bij het Rijksarchief te Antwerpen, het woord. Hij behandelt het dagthema: een bijzondere, vijf eeuwen oude akte uit van maar liefst 2,67 m. lengte wordt in zijn ware kontekst geplaatst en geschiedkundig en heemkundig toegelicht op een bevattelijke manier. Deze goed bewaard gebleven akte uit 1514 wordt door de Heemkundige Kring Aartselaar overgedragen aan het Rijksarchief Antwerpen om ze op de meest deskundige wijze verder te bewaren en te beheren. De Heemkundige Kring Aartselaar liet echter wel een grote, fotografische replica maken van het origineel voor eigen gebruik.

We ronden de voormiddag af met de uitreiking van de jaarlijkse eremerken, te weten het eremerk dr. J. Van Herck en het eremerk Honoris Causa, en met een tweede optreden van “De RuPel” met volkse liedjes. Daarna is het tijd om het innerlijke van de mens te versterken via een uitgebreide en lekkere broodjeslunch.

Na de middag plannen we een bezoek (hetzij met eigen wagen, misschien met autobussen indien betaalbaar) verderop aan het middeleeuwse waterslot Cleydael, langs de hovingen naar het aangrenzende Hemiksemhof en naar Hemiksemkerk, waar we een bezoek brengen aan het graf van Antoon, bastaard van Brabant, wiens afsterven in feite de aanleiding werd – na langdurige procedures - voor de verkoop van de bezittingen vermeld in de akte van 1514.

Tot slot keren we terug naar het vertrekpunt in het CC 't Aambeeld te Aartselaar, waar we nog even kunnen verbroederen in het foyer. Mogelijk vindt de H.K. Aartselaar hier nog een sponsor om af te ronden met een receptie.

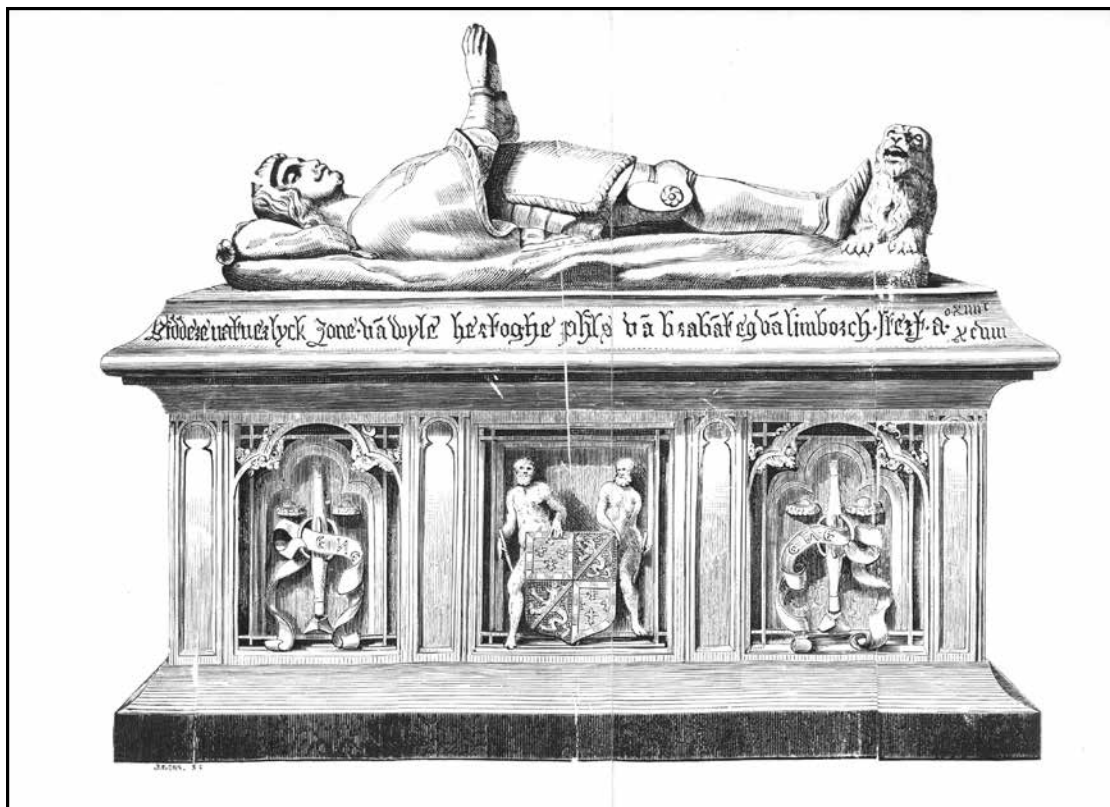
Een stukje geschiedenis als toelichting over Antoon van Brabant en de grote akte.

Antoon, bastaard van Brabant, wiens praalgraf zich nog steeds in de kerk van Hemiksem bevindt, was een bastaardzoon van hertog Filips van Saint-Pol, geboren in 1429. Ruim dertig jaar heeft Antoon, bastaard van Brabant het huis van Bourgondië gediend onder Filips de Goede, Karel de Stoute en Maria van Bourgondië o.a. als kapitein-generaal van de pijkeniers en pioniers in het leger van Karel de Stoute tegen Louis XI in Frankrijk, met roemrijke gevechten te Amiens. En in een andere strijd te Nancy, waarin Antoon van Brabant meevocht, liet Karel de Stoute het leven. Antoon van Brabant, heer van Kruikeke en Hemiksem, stierf op Allerheiligendag in 1498. Hij werd begraven in het koor van de oude kerk van Hemiksem op het Kerkeneinde en zou zijn laatste dagen hebben doorgebracht in Hemiksem.¹

¹ - G. De Schepper, *Antoon, Bastaard van Brabant*, overdruk uit “Gesch. en Folklore”, 1^e aflev. 1942, blz. 18, 19 en 40.

De nalatenschap van Antoon, bastaard van Brabant.

Zijn nalatenschap wordt door G. De Schepper, auteur van “Antoon, Bastaard van Brabant”, ‘niet vorstelijk’ genoemd. Volgens de schenkingsakte moest de heerlijkheid Kruibeke, die tot het graafschap Vlaanderen behoorde, na de dood van de begunstigde - in dit geval: Antoon van Brabant - onmiddellijk aan het Vlaams domein worden teruggegeven. En op het Hemiksehof met de heerlijkheid Vaarlaereycke konden volgens een akte uit 1459 enkel wettige kinderen rechtmatig aanspraak maken.

Twee kinderen overleefden hem: Antoon (de jongere), bastaard van Brabant, en Margriet, die gehuwd was met Jan van Schore. Margriet stierf evenwel een paar jaar na haar vader (alleszins voor 1509) en weldra kwamen de erfgenamen onverzoenlijk tegenover mekaar te staan. Ook een derde persoon, Agate van Brabant (vermoedelijk geen natuurlijke dochter van Antoon, maar van Jan van Brabant), die gehuwd was met Jan Benauwt, eiste haar part op. Want inderdaad waren bij testament het Hemiksehof en Vaarlaereycke aan deze drie overgemaakt om het “...bij hun drieën, gelijk ende met gelijcker portien gebruikte ende beseten te wordene...”. En zo werd ook de nalatenschap “...in bruederlijkcke en susterlijkke gedeelten...” verdeeld in 1499. Het ging een tijdlang goed, totdat Jan van Schore inhaliger werd, meer opeiste en zelfs het gebruik van het hof van Hemiksem onmogelijk maakte aan Antoon en Jan Benauwt. De twist brak los en het geschil kwam in 1509 voor de Raad van Brabant. In een eerste uitspraak in augustus 1512 werd de gedaagde, Jan van Schore, gedwongen tot herstel van de onrechtvaardig opgevorderde goederen. Maar het beterde niet en er volgden nog twee latere, gerechtelijke vervolgingen. Omdat uiteindelijk een driedelige scheiding der goederen praktisch onuitvoerbaar bleek, werd bij vonnis van 7 februari 1513 (n.s.) beslist tot een openbare veiling van het familiegoed om tenslotte de opbrengst te kunnen verdelen onder de rechthebbenden.²

² - G. De Schepper, *Antoon, Bastaard van Brabant*, overdruk uit “Gesch. en Folklore”, 1^e aflev. 1942, blz.

Na veiling werden de goederen toegewezen aan Rombout van Wachtendonck.

Het hoogste bod kwam toe aan Rombout van Wachtendonck voor 4066 Rijns gulden. Na heel wat protesten van een aantal rechthebbenden en andere gedaagden met belangen in deze verkoop zijn alle partijen op 6 juni 1513 het eens om de verkoop definitief vast te leggen volgens het laatste bod van Rombout van Wachtendonck. Maar nogmaals wordt in de kerk van Hemiksem afgeroepen dat er een hoger bod kan gedaan worden om te komen tot groter profijt van de verkopers. Een bekendmaking hiervan wordt uitgehangen aan de poort van de Raad van Brabant en opnieuw is – voor de laatste keer – een hogere bieding welkom op 3 april 1514. Uiteindelijk verhoogd Rombout van Wachtendonck op die dag de koopsom tot 6300 ponden, wordt daardoor eigenaar van de goederen op 3 april 1514 en doet hiervoor leenverhef op 28 en 29 mei 1514.

De 500 jaar oude akte berust thans in de Heemkundige Kring Aartselaar.

Het exemplaar van de akte, bestemd voor de koper, Rombout van Wachtendonck, bestaat nog steeds en bevindt zich – in zeer goede staat – in het archief van de heemkundige kring Aartselaar. Deze akte werd in december 2007 geschonken aan de heemkundige kring door een van de vorige eigenaars van kasteel Cleydael, de heer Leitner. De akte kwam uit het archiefbezit van de familie Sheid, die in de vorige eeuw zowel eigenaar waren van het Hemiksemhof als van kasteel Cleydael.

Korte inhoud van de akte.

De akte behandelt de verkoopsvoorwaarden (met de kerkgeboden en vaststellingen door de deurwaarder), een omschrijvende opsomming van alle te koop gestelde goederen en ‘*de commere*’ of een opsomming van de lasten (renten of cijzen) die uitgaan van de goederen. De betwistingen van deze lasten of rechten, de

stand van de biedingen door de koper bij het uitgaan van de kaars, de decretale vastlegging van de verkoop na horen van de gedaagden inzake de betwistingen, en uiteindelijk de tekst van de eigenlijke toewijzing.

Het document op zich.

Dit document is niet alleen bijzonder omwille van zijn hoge ouderdom, zijn historische waarde en zijn goede conservering, maar het is bovendien ook een uitzonderlijk groot document met een lengte van maar liefst 2,67 meter! Het bestaat uit vijf vellen perkament die aan elkaar werden gelijmd. Goed bewaarde akten van een dergelijke grootte zijn eerder zeldzaam te noemen. Het bestuur van de heemkundige kring Aartselaar trof daarom het wijze besluit dat een dergelijk uitzonderlijk archiefstuk van vijf eeuwen oud best in een professioneel archief thuis hoort, waar het in de meest optimale omstandigheden bewaard kan blijven. Vooral door toedoen van onze voorzitter René Beyst, tevens lid van het dagelijks bestuur van Heemkunde Gouw Antwerpen, is het plan gerijpt om deze akte af te staan aan het Rijksarchief te Antwerpen. Bovendien wil de kring hiermee een voorbeeld stellen naar Heemkunde Gouw Antwerpen en haar aangesloten heemkringen toe om uitzonderlijke stukken af te staan aan gespecialiseerde instellingen. Maar evenwel niet zonder er een mooie replica van te maken en te bewaren in Aartselaar en in Hemiksem (eventueel ook in Reet en Kontich). Want het gebied van de heerlijkheid Vaarlaereycke strekte zich uit over minstens drie gemeenten, weze het dat het grootste deel van deze heerlijkheid op het grondgebied Aartselaar gelegen moet hebben. Bovendien wil de kring via een academische zitting de nodige aandacht geven aan deze schenking en de verdere ontsluiting ervan bewerkstelligen op provinciaal niveau. Daarvoor stelden ze een dagprogramma samen in overleg met Heemkunde Gouw Antwerpen en wensen ze ook de heemkringen van Reet en Hemiksem (mogelijk ook Kontich) in deze bijzondere aanlegenschap te betrekken. Noteer alvast zaterdag 1 maart 2014 in uw agenda, indien u dit uitzonderlijk stuk wil bewonderen en mee een forse stap terug in de tijd wil zetten naar hetgeen vijf eeuwen geleden plaats vond in Hemiksem, Aartselaar, Reet en oergemeente Kontich.

Onthou:

Deze academische zitting is een combinatie van de Algemene Statutaire Jaarvergadering van Heemkunde Gouw Antwerpen, Gouwdag en de feestelijke viering van de schenking van de vijf eeuwen oude akte aan het Rijksarchief te Antwerpen door de Heemkundige Kring van Aartselaar.

De algemene statutaire vergadering van Heemkunde Gouw Antwerpen is toegankelijk voor alle leden van de heemkringen.

Deelnemen in de voormiddag is gratis, maar inschrijven is verplicht (tot maximum 400 personen). Deelnemen aan de ganse dag (inclusief lunch en uitstap) kost 15 euro per persoon maar blijft voorbehouden aan maximum 180 personen (volgens volgorde van storting).

2. Heemkandezondagen : 1 - 8 - 15 juni

HEEMKUNDEZONDAGEN 1 – 8 – 15 JUNI 2014

LEIDRAAD BIJ DE VOORSTELLING VAN HET THEMA

DE GROOTE OORLOG 1914 – 1918.

Tijdens de Kwartierbijeenkomsten 2013 sprak een grote meerderheid van de kringvertegenwoordigers zich uit om als thema voor de Heemkandezondagen “De Groote Oorlog” te nemen.

Op welke wijze kunnen heemkundigen in hun heemmusea en documentatiecentra een tipje - en in feite veel meer dan een tipje! - oplichten van de sluier hoe betover- en overgrootouders aankeken tegen datgene wat hen gedurende vier jaar overkwam? We worden overspoeld met uitgaven allerhande, maar de ingreep en de weerslag van de gebeurtenissen op het studie- en werkterrein van een heemkundekring kan enkel concreet worden weergegeven door... heemkundigen.

Heemkundigen kunnen deze barre episode tijdens de Heemkandezondagen op hun eigen manier voorstellen, met inbreng van hun eigen plaatselijke verhalen, getuigenissen, documenten, relicten...

Hoe verliep het leven in een wijk, in het dorp, in de stad, in de provincie?

Het boek “De Groote Oorlog in het klein” is geschreven door heemkundigen die daarin getuigenis afleggen van een breed gamma aan plaatselijke ervaringen. Raadpleeg het boek, zoek op wat vergelijkbaar is met wat in uw studie- en werkgebied voorviel, geef er de plaatsgebonden versie van weer. De inhoudstafel van het boek rangschikt de verhalen thematisch en biedt dan ook evenveel invalshoeken aan, die heemkringen kunnen aanwenden voor ‘hun eigen verhaal’, uitgedrukt in de tijdelijke tentoonstelling, die ze willen opzetten tijdens de Heemkandezondagen 2014.

Heemmusea kunnen dit oorlogsverhaal tonen met allerhande voorwerpen en afbeeldingen en het specifiek duiden met materiële getuigenissen. Documentatiecentra kunnen met het gericht voorstellen van archiefstukken, familiefoto’s en specifieke documenten (brieven, verordeningen, prentkaarten, frontkranten...) hun eigen oorlogsverhaal brengen of collecties tonen.

Misschien plant uw heemkundekring later op het jaar nog meer activiteiten in verband met de plaatselijke herdenking van de Eerste Wereldoorlog of geeft uw kring een of andere publicatie uit. Benut dan de Heemkandezondagen om ook uw latere herdenkingen aan te kondigen en te promoten. Ook promotie en verkoop van ons boek past beslist in uw tentoonstelling tijdens de Heemkandezondagen: het verrijkt uw aanbod. Contacteer ons daarvoor: we kunnen boeken in consignatie geven.

Al deze activiteiten zullen ongetwijfeld een boeiend en treffend voorbeeld vormen van de greep van de grote geschiedenis op de kleine geschiedenis. Werkt uw heemkundekring in 2014 ergens mee aan een herdenkingsactiviteit over de Eerste Wereldoorlog, dan mag promotie daarvoor in uw kring tijdens de komende Heemkandezondagen niet ontbreken. Schrijf nu in!

Op de volgende bladzijde stimuleren we u nog met een niet-limitatieve opsomming van een aantal mogelijke subthema’s, die men kan benutten.

SUBTHEMA'S VAN BELEVENISSEN OP ZUIVER PLAATSELIJK VLAK.

1. De Duitse inval in het dorp, wijk, stad, provincie.
2. Gijzelaars van het dorp.
3. Vlucht uit het dorp.
4. Krijgsgevangenen en ondergedoken soldaten van het dorp.
5. Collaboratie.
6. Verzet in en door het dorp.
7. Dagelijks leven in dorp, wijk, stad, provincie:
 - noodgeld
 - voedingscomiteit, kledinghulp en andere noodhulp
 - duiven tijdens de oorlog
 - smokkelen
 - mobilisatie en inkwartiering
 - Spaanse griep, medische hulpverlening
 - paspoort(en), doorgangsbewijzen, mobiliteitsproblemen
 - Amerikaanse bloemzakken gebruikt voor kleding
 - socio-cultureel leven
 - verordeningen, opeisingen, represaille- en tuchtmaatregelen
 - (sprekende) foto's, briefwisseling, kranten...